UNITATEA CONȘTIINȚEI, COMPOZITUM IDENTITAR ÎNTRE „SINE” ȘI „SINEITATE”:

-DISTANȚA DINTRE „SENSE OF THE SELF” ȘI „FACT OF THE SELF” CA RAPORT ÎNTRE PERSISTENȚĂ ȘI PRODUCȚIA DISCURSIVĂ A TIPURILOR DE SINE-

Șerban Oana

MOTO:

„Among the many questions that suggest themselves when one reflects on examples of the duality of Selfhood two groups seem central to me. One group is ontological. What sort of beings are these Selves? How do they exist? How do they come to be? The other group is epistemological. How are they known? Are managing Selves really hidden from both themselves and from others? Are there any differences between the ways they can be known to the person whose Selves they are from the ways they can be known to others? For the sake of clarity of exposition I propose to split the polysemous concept of „Self” into „Self-1”, the necessary singularity of he or she who sees, hears, feels, acts, manages and remembers, from „Selves-2”, the often diverse Selves that are publicly displayed by the one embodied.”

(Rom Harré, „The Discursive Production of the Selves”[1])

Asumată ca formula unui canon identitar, postulat la granița dintre maniera de înțelegere a sinelui ca sursă funciară, internă, a identității personale și sineitate, în calitate de complex armonic al unei pluralități de avatare ale sinelui, ca rezultate ale unor interacțiuni cu mediul extern, conștiința de sine impune în arealul filosofiei minții o abordare genuină a investigării ei din perspectiva unei pretinse unități. Înseși valențele termenului de „conștiință” impun o direcție crucială în analiza proclamării unei unități, maracate de o dependență per se față de sensurile livrate „sinelui”.

Pe de o parte, „conștiința” angajează, tutelar, trei accepțiuni fundamentale, sub egida cărora

[1] *Rom Harré, „The Discursive Production of the Selves”, Theory Psychology February 1991vol. 1 no. 1 51-63 , pg.52*

exigența unei „unități" devine, mai degrabă, o problemă de sens decât una de construcție. Ca posesoare a unui soi de „ubicuitate" manifestă atât în viața umană cotidiană cât și la nivelul conținuturilor mentale, conștiinței i se poate aplica un tratatement critic, cel puțin sub incidența a trei perspective: în primă instanță, aceasta validează caracterul de luciditate a unui agent activ, care răspunde la stimuli și simțuri într-o notă de integritate[2]. În plan secundar, conștiința revendică problema unei posesiuni, a unei apartenențe; definită ca fiind conștiința a ceva, aceasta manifestă o portanță semantică în registrul tranzitivității.[3] Nu în ultimul rând, trinitatea accepțiunilor termenului de conștiință vizează nu doar asumarea unui subiect conștient, dar și racordarea gândurilor ori reprezentărilor unui obiect al actului conștiinței la limita diferenței dintre conștient și inconștient[4]. Marca celor trei maniere de înțelegere a conștiinței livrează însă modelul unei posibile interpretări asupra unității conștiinței de sine, ca un compozitum identitar între sine și sineitate.[5]

Teza pe care intenționez să o susțin este însă următoarea: in extenso, accepțiunile termenului de „conștiință" fundamentează, odată situate în limitele unui discurs omogen, modelul trinitar de investigare a unității conștiinței ca expresie a distanței dintre ceea ce, convențional, reprezintă „sense of the self", și asumpția unui „fact of the self", evidențiate ca granițe în care se discută raportul dintre persistența și producția discursivă a tipurilor de sine. Pledând pentru definirea unității conștiinței ca un compozitum identitar între sine și sineitate (aceasta din urmă fiind înțeleasă, pe urmele lui Harre, ca o cociliere a unui Sine 1, funciar, care satisface exigențele unei singularități necesare – în sensul unei corespondențe de forma „one body-one self", cu un Sine-2, asumat ca o multiplicitate de sensuri pe care le poate primi sinele printr-o generare discursivă sau o interacțiune externă cu un Altul), această abordare implică un mecanism interpretativ în trei pași. În ordinea analizei, o hermeneutică a conștiinței de sine va respecta în arhitectonica sa, ipoteza unui unității ca integritate, respectiv ca stare de facto a unui Sine activ, singular, ca sursă nucleară a identității.

---

[2] *„The ubiquity of consciousness in human life and mental functioning makes it easy to overlook that the term 'consciousness' is used for three distinct phenomena.The term 'conscious' is used most frequently to refer to the condition of people and other creatures when they are awake and responsive to sensory stimulation. A creature lacks consciousness in this first sense when it is asleep, anaesthetized, in a coma, and so forth." (D M Rosenthal, Concepts and Definitions of Consciousness, in William Banks, „Encyclopedia of Counsciousness", Vol.I, Oxford, 2009, pg.157*

[3] *„Because we describe this phenomenon by reference to a grammatical object, we may call it transitive consciousness. Explaining transitive consciousness consists in explaining what it is for a thought to be about something and what it is for a perception or sensation to be of something." (ibidem)*

[4] *În acord cu viziunea aceluiași autor, conștiința asupra unui lucru este dependentă cauzal și de o conștientizare manifestată în ordinea percepțiilor. („We are conscious of various things in virtue of our having perceptions of them or thoughts about them. But those perceptions and thoughts can themselves be conscious or not conscious. Subliminal perception is an example of nonconscious perceiving, and it is widely accepted that many thoughts occur nonconsciously as well, that is, outside our stream of consciousness. Since this phenomenon is a property of mental states, rather than of creatures that are in those states, it is convenient to call it state consciousness."(ibidem)*

[5] *Deși o taxonomie a formelor de conștiință este pur convențională, aceasta constituie nu doar sursa oportună a unei apropieri de interpetările canonice ale unui asemenea subiect în domeniul filosofiei minții, dar mai mult decât atât, prin inventarierea unor forme flexibile de definire ale unui asemenea construct se poate observa lesne cum problema unității conștiinței, care constituie coordonata esențială a prezentei lucrări, trebuie tratată nu din perspectiva unei inconsistențe armonice între cele trei versiuni. Angajând cel puțin cele trei sensuri clasice amintite, conștiința în calitate de conștiință de sine va trebui înțeleasă prin substiuirea elementelor cheie ale definiendum-urilor cu termenul de „sine".*

Ulterior, obiectul analizei va fi constituit de înțelegerea conștiinței de sine ca proces al unei posesiuni, prin care Sinele se revendică la însăși conștiința de sine.Mutatis mutandis, pornind de la propunerea lui Harre, de a distinge între un Sine-1 ca sursă singulară a unei identități nucleare, marcă a unui responsabil al conștiinței de sine atât în plan fizic dar și în plan mental, și un Sine-2, ca o conjuncție de ipostaze și imposturi ale sinelui evidențiat ca pluralitate, unitatea conștiinței de sine va trebui să facă și dovada tranzitivității. În ultimă instanță, voi încerca o abordare a sineității ca raportări la sine în termen de conștient și inconștient .

În limitele unui prim argument, trebuie admis faptul că Sinele, ca structură largă a sistemului mental individual, procură sensul continuității personale în ciuda schimbării circumstanțelor și funcțiilor referențiale la sine. În raport cu acesta, unitatea conștiinței necesită o evaluare din perspectiva unei taxonomii a Sinelui. Distincția canonică dintre un Sine-1, ca marcă a singularității (atribuite unui corp și unei minți), și un Sine-2, ca o conjuncție perpetuă și omogenă de semnificații, se constituie atât în orizontul abordării epistemologice, dar și în orizontul celei de natură epistemologică. Conștiința ca dat se identifică numai cu o construcție de tipul „Sine-1", în vreme ce funcționalitatea unui Sine-2[6] este mai degrabă izvorâtă dintr-o sursă pragmatică, empirică. Astfel, un construct de forma Sine-2 emerge ca unitate experiențială printr-o sinteză prin care oamenii creează ordinea privată și publică a lumilor experienței.

Unitatea conștiinței implică, în consecință, nu doar asumarea deplină a unei omogenități a celor două paliere menționate, dar și posibilitatea de a înțelege în ce manieră acestea permit trecerea de la un „sense of the self" la un „fact of the self" în postularea pretinsei unități. Mai degrabă, prima sintagmă este asociată, tradițional, unei concilieri de sensuri prin care sinele se identifică și se recalifică continuu, și astfel, aceasta este corespondentă unei structuri de tipul Sine-2, în vreme ce o stare de fapt a Sinelui trebuie să fie enunțată de ecuația canonică dintre „un trup-un sine"[7]. Contopirea dintre cele două sensuri devine pregnantă în afirmarea unei unități vădite printr-o continuitate specifică. Astfel, unitatea conștiinței va fi definită prin recurs permanent la un concept – pilon pentru fundamentarea unui soi de identitate nucleară, și anume, „sineitatea"[8] ca ansamblu coerent și consistent în întrepătrunderea și armonizarea celor două tipuri de sine.

Sineitatea nu este doar o expresie a taxonomiei sinelui. Aceasta permite coexistența a două

---

[6] *Potrivit lui Harre, comceptul de sine-2 ilustrează un anumit tip de Sine rezultat pe de o parte, în urma aplicării unor structuri de limbaj la concepția generică despre sine, pe de altă parte, din pricina unei multiplicări continuue a avatarelor sociale și a posedării unui tip de sine flexibil, care suferă modulații, modificări și „reinventări" în funcție de interacțiunea cu mediul exterior.*

[7] *Potrivit lui Strawson, singularitatea acestui tip de sine este una sincronică, nu univocă, în sensul enunțat de Harre. Astfel, raportul dintre trup și sine, privit prin prisma sinelui angajează două tipuri de singularități, care devin sursa unității conștiinței. Acestea se enunță mai întâi, ca singularitate sincronică, expresie a unui raport între corp și sine la un singur moment temporal. Mai apoi, se discută, in extenso, despre posibilitatea de a analiza o singularitate diacronică: unitatea dintre corp și sine este valabilă tot timpul, indiferent de momentul ales. (Strawson, „The Self", „Models of Self", ed. Shaun Gallagher, J.Shear, Imprint Academic, 2001, pg.39) Problema raportului dintre corp și minte, originară în filosofia cartesiană, nu a fost soluționată nici astăzi.*

[8] *Sineitatea este enunțată ca un complex specific, unitar și omogen, constituit din cele două tipuri de sine. Aceasta exprimă, de fapt, nucleu identității personale și al conștiinței de sine.*

tipuri de accepțiuni ale persistenței sau continuității conștiinței, în lumina cărora se satisfac atât exigențele criteriilor de ordin intrinsec, cât și cele ale criteriilor de natură extrinsecă în constituirea identității personale. Pe de o parte, continuitatea conștiinței este generată de singularitatea unui punct de vedere fondat pe persistența corpului uman care susține o perspectivă fizică a subiectului despre lume. Criteriul intrinsec, al existenței unui sine care dă seama de o legătură unică și coerentă dintre un trup[9] și o minte este satisfăcut. Pe de altă parte, sensurile multiple ale sinelui, convergente, generate printr-o infinitate de interacțiuni cu mediul, adoptând configurația unei continue reinventări de sine, clamează o identitate construită printr-un „shift" de sensuri într-o rețea de poziții: în funcție de repere, de raporturile extrinseci cu lumea sau cu alți subiecți, sinele devine mai substanțial, mai bogat prin interpretări și accepțiuni, prin adăugarea unei noi perspective asupra propriei sale ființe. Riscul unei astfel de interpretări vizează însă posibilitatea de a înțelege unitatea conștiinței de sine strict în litera unității acțiunii, unde acțiunea unui subiect este definită ca fiind pe deplin conștientă și coerentă.

Astfel, prezenta analiză este dirijată în limitele unui argument secundar, în cadrul căruia a înțelege unitatea conștiinței prin prisma acțiunii impune două coordonate care impun sustenanța ultimei părți a tezei enunțate anterior. Pe de o parte, recursul la termenul de „acțiune" obligă la o abordare a sineității ca raportări la sine în termen de conștient și inconștient. Pe de ală parte, mutatis mutandis, pornind de la propunerea lui Harre, de a distinge între un Sine-1 ca sursă singulară a unei identități nucleare, marcă a unui responsabil al conștiinței de sine atât în plan fizic dar și în plan mental, și un Sine-2, ca o conjuncție de ipostaze și imposturi ale sinelui evidențiat ca pluralitate, unitatea conștiinței de sine va trebui să facă și dovada tranzitivității.

Un suport teoretic semnificativ este livrat, în acest sens, de către Andrew Brook, care explică unitatea conștiinței de sine în limitele unui argument care conchide trei pași. Mai întâi, aceasta constituie rezultatul unui proces reprezentațional în cadrul căruia prin starea de fapt, sau activitățile unei persoane, se creează accesul epistemic la conținutul unui obiect reprezentabil. Într-o a doua instanță, obiectul poate fi ales arbitrar dintr-o clasă largă generată de postularea laolaltă a unor lucruri materiale, non-materiale, abstracte, ideale etc, pentru ca, într-un al treilea pas, acțiunea ca acces epistemic la un anumit construc să poată fi definită în termeni de „conștient-inconștient". În acest sens, susține Brook, unitatea conștiinței constă în a fi

[9] *În cadrul unui argument care vizează avantajele unei analize prin recurs la sfera unui Sine – 1, se poate miza pe dobândirea a trei tipuri de informații distincte privind conștiința de sine asupra corpului, semnificativ importante în definirea unității conștiinței înseși, prin raportare la următoarea clasificare : (1) luarea la cunoștință a identității corporale, prin mijloace strict conceptuale: contează, în această dimensiune, cunoașterea structurii și naturii corpului, și în consecință, a raportului dintre singularitatea și unitatea acestuia și singularitatea, respectiv unitatea, unui Sine unic, nuclear. (2) conștientizarea semantică a structurii corpului (3) conștientizarea afectivă, rezultată în urma unor reprezentări ale trupului asociate unor replici emoționale. (apud. J.L.Bermudez, „Self: Body-Awareness and Self-Awareness"„Encyclopedia of Counsciousness", Vol.II, Oxford, 2009, pg.290)*

conștient de un număr anume de obiecte și reprezentări aferente în același timp și sub același raport[10] . „Unitatea conștiinței devine un soi de fenomenologie unificată”[11], urmând tradiția kantiană, dar, conform teoriei lui Brook, nu este singura accepțiune prin prisma căreia aceasta poate fi receptată. Astfel, „unitatea conștiinței astfel definită constituie numai unul din tipurile relevante și dominante de unitate mentală. În aceeași manieră, pot fi inventariate și altele, precum: unitatea cognitivă- ca rezultat al abilității de a instrumentaliza și concentra resurse cognitive multiple și diverse în soluționarea unei unice probleme, unitatea focusării (a concentrării resurselor de tipul atenției), ori unitatea comportamentală (abilitatea de a menține în armonie mișcările trupului și dispozițiile coordonate)”[12]

Cum mai poate fi pretinsă însă o unitate a conștiinței câtă vreme se acceptă posibilitatea existenței unei multiplicități asociate tipurilor de sine deținute de una și aceeași persoană? În analiza sineității ca sursă a unității conștiinței, cred că sunt lesne de analizat două proprietăți esențiale ale tipurilor de sine. Mai întâi, se observă cum un construct de forma „Sine-1” este eminamente reflexiv: el constituie oglinda unității prin excelență, a singularității-indiferent dacă ne raportăm la aceasta ca fiind sincronică sau diacronică-, nucelul prim al afirmării unității conștiinței. Mai apoi, se constată faptul că Sinele- cu precădere în accepțiunea tradițională a lui Harre, ca fiind un Sine de tip 2- manifestă proprietatea tranzitivității: în trecerea de la un sens la altul, unitatea conștiinței ca armonie și conciliere de perspective enunță și rezultatul unui proces tranzitiv. Chiar dacă aceste proprietăți par a anula, per se, pretențiile unei unificări a conștiinței, a cărei unitate să fie derivată din cea a tipurilor de sine, acestea nu enunță, de fapt, o schizoidie care plasează însăși ideea de „unitate” în termeni de imposibilitate.

Aparent, „de facto, nu există nicio problemă cu Sinele”[13]. În acest sens, Oslo probează, de pildă, opt principii distincte pentru a justifica sustenabilitatea unei astfel de prezumții, dând seama, pe rând, de următoarele postulate:

(1)Sinele este un construct invariabil și trebuie înțeles ca o substanță simplă față de care impresiile și ideile deliberează o referință[14]

(2)Sinele este subiectul lăuntric, intern, al experiențelor conștiinței

(3)Sinele desemnează însăși persoana[15]

---

[10] *„Dau seama nu doar de A, de B, și de C nu; unitatea conștiinței îmi permite să fiu conștient de toate aceste obiecte ale unei clase deodată” (A. Brook, „Unified Consciousness and the Self”, „Models of Self”, ed. Shaun Gallagher, J.Shear, Imprint Academic, 2001, pg. 43)*

[11] *Ibidem*

[12] *„Este important, printr-o atare enumerație, să se constate că există totuși o diferență de nuanță între unitatea conștiinței simple și unitatea conștiinței de sine”(Brook, 1997)*

[13] *E.T. Oslon, „There Is No Problem With the Self”„Models of Self”, ed. Shaun Gallagher, J.Shear, Imprint Academic, 2001, pg.59)*

[14] *Aceasta pare a fi mai degrabă o asumpție construită în cheia interpretativă a lui Hume. In extenso, „we may wander what Hume meant by ideas “having reference” to one`s self” (ibidem)*

[15] *„Tipurile de sine” desemnează, mai degrabă, „tipuri de persoane” distincte. „În comparație cu sinele totuși, persoana desemnează un model de claritate și acord. Deseori, interșanjabilitatea dintre „sine” și „persoană” e primejduită: termenul de*

(4)Sinele este indiscernabil privat, e un Eu eluziv[16]

(5)Sinele este valorizat mai presus decât oricare alt construct din componența identității personale

(6)Sinele este un mecanism inconștient responsabil pentru unitatea conștiinței[17]

(7)Sinele joacă rolul unui atribut comportamental ori psihologic[18]

(8)Sinele constituie un agregat sau o construcție al unor experiențe cu sens, conștiente[19].

Astfel, se constată, in excipitul analizei anterior ilustrate faptul că unitatea conștiinței se instituie ca expresie a unui compozitum între sine și sineitate. Această manieră de definire a unității conștiinței de sine, analizată în dimensiunea celor trei criterii de validare a sinelui expune, conclusiv, quod erat demonstrandum: postulată în cheia de interpretare a celor doi termeni cheie, receptați ca sursă funciară, unitatea conștiinței se enunță ca distanță între semantică și factualitate, persistență și producție discursivă a tipurilor de sine. Mai mult ca niciodată, unitatea conștiinței stă în custodia unei interpretări dinamice a taxonomiei sinelui și a formelor substanțiale de sineitate.

BIBLIOGRAFIE:

A. Brook, „Unified Consciousness and the Self", „Models of Self", ed. Shaun Gallagher, J.Shear, Imprint Academic, 200

B.Garret, „Personal Identity and Self Consciousness", Routdledge, 1998

D M Rosenthal, Concepts and Definitions of Consciousness, in William Banks, „Encyclopedia of Counsciousness", Vol.I, Oxford, 2009

E.T. Oslon, „There Is No Problem With the Self"„Models of Self", ed. Shaun Gallagher, J.Shear, Imprint Academic, 2001

„persoană" prezintă mai curând valențe publice, în vreme ce termenul de „sine" implică o sferă a interiorității". (ibidem, pg.60-62)

[16] *„By self I mean the personal unity I take myself to be, my singular inner being, so to speak"(Harre, 1984, pg.24)*

[17] *Acest postulat este totuși destul de ambiguu pentru că nu clarifică distincțiile clare dintre sine și conștiință*

[18] *Pentru Dannett, sinele constituie centrul narativ de gravitate al identității personale. Acesta definește printr+o identitate specifică o manieră particulară de acțiune sau gândire, și în acest sens, el devine atributiv identității personale in extenso. (apud. Brook, ibidem)*

[19] *Problema unui astfel de definiendum survine în urma unei ambiguități a termenilor „agregat", respectiv „construcție". Sinele, ca agregat, devine „o sumă de experiențe, gânduri și operațiuni mentale", iar în virtutea acestei accepțiuni se fundamentează „teoria ghem a sinelui"(trad.proprie), în sensul propus de Hume.*

G. Strawson, "'The Self'", Journal of Consciousness Studies; "The Phenomenology and Ontology of the Self," Exploring the Self, ed. D.Zahavi, Amsterdam

G. Strawson, „The Self", „Models of Self", ed. Shaun Gallagher, J.Shear, Imprint Academic, 2001

J.L.Bermudez, „Self: Body-Awareness and Self-Awareness",„Encyclopedia of Counsciousness", Vol.II, Oxford, 2009

R R Vallacher, „Self: The Unity of Self, Self-Consistency", „Encyclopedia of Counsciousness", Vol.II, Oxford, 2009

Rom Harré, „The Discursive Production of the Selves", Theory Psychology February 1991vol. 1 no. 1 51-63

T. Bayne, 'Self-Consciousness and the Unity of Consciousness', The Monist 87 /2